

РЕЦЕНЗІЯ

офіційного рецензента

доктора юридичних наук, професора,
професора кафедри адміністративного та інформаційного права

Сумського національного аграрного університету

Кравченка Івана Олександровича на дисертацію

Кулібаби Олександра Олександровича на тему:

«Забезпечення позову в цивільному судочинстві України»,
що подана на здобуття ступеня доктора філософії з галузі знань 08 – Право
за спеціальністю 081 – Право

Актуальність теми дисертації.

Останніми роками в Україні відбувається динамічне переосмислення ролі суду в захисті цивільних прав, законних інтересів та свобод, що безпосередньо пов'язано з активною судовою реформою, а також із прагненням держави виконувати взяті на себе міжнародні зобов'язання та досягти Цілей сталого розвитку, зокрема Цілі 16 «Мир, справедливість та сильні інститути». Ця ціль передбачає забезпечення для всіх безперешкодного доступу до правосуддя, а держава має створювати й підтримувати ефективні, підзвітні інституції. У даному контексті забезпечення позову набуває особливої ваги, оскільки слугує ключовим механізмом, що гарантує ефективність цивільного судочинства на всіх етапах розгляду справи.

Найбільш наочний прояв важливості цього інституту полягає в тому, що вчасне й обґрунтоване застосування заходів забезпечення позову дає змогу запобігти невинуватим втратам або ускладненням при виконанні судових рішень. Саме тому в контексті реформи цивільного процесуального законодавства питання ефективності та пропорційності таких заходів набуває першочергового значення.

Науковий інтерес до інституту забезпечення позову виявляли й вітчизняні вчені, серед яких варто згадати дослідження Д.Д. Луспеника, Н.С. Алексєєвої, Я.П. Зейкан, В.А. Кройтор, О.О. Лабань, М.Й. Штефан, С.Я. Фурси, М.М. Ясинка та інших, які розглядали проблематику функцій і завдань забезпечувальних заходів, зустрічного забезпечення, порядку оскарження ухвал суду тощо. Водночас, у сучасних умовах необхідною виглядає подальша наукова розробка таких питань, як-от: розширення прав суб'єктів, що можуть ініціювати застосування заходів забезпечення позову; удосконалення процесуальних строків та вимог до відповідних заяв; імплементація практики зарубіжних країн ЄС.

Загальна спрямованість політики держави на збалансоване та швидке судові вирішення спорів відповідає як пріоритетам внутрішнього права, так і Цілям сталого розвитку, котрі передбачають формування справедливих, відкритих та ефективних інституцій (Ціль 16). Значущість обраної тематики дисертаційного дослідження, її наукове і практичне підґрунтя визначаються такими факторами:

- необхідністю актуалізувати способи й засоби швидкої реакції на можливі порушення прав у цивільному процесі шляхом вжиття забезпечувальних заходів;

- потребою розбудови механізмів, здатних гарантувати дієвість судових рішень у контексті правової визначеності та відповідальності сторін;

- нагальністю узгодити вітчизняні підходи з найкращими зразками європейського права, що дасть можливість інтегрувати отримані результати у правозастосовну та законотворчу практику;

- визнанням важливості забезпечення позову для системи цивільного судочинства як ефективного процесуального засобу, здатного підтримати Цілі сталого розвитку, зокрема ті, що стосуються правосуддя, доступу до прав та зміцнення національних інституцій.

З огляду на викладене, дослідження забезпечення позову в цивільному судочинстві України є на часі та обґрунтовано актуальним.

Зв'язок роботи з науковою тематикою.

Дисертаційне дослідження виконане відповідно до загальних напрямів і завдань науково-дослідницької роботи кафедри правосуддя та філософії юридичного факультету Сумського національного аграрного університету «Науково-прикладні проблеми цивільного, адміністративного, кримінального, господарського права та процесу» (державний реєстраційний номер: 0121U107740). Одержані автором висновки й обґрунтування узгоджуються із науковими напрацюваннями кафедри та є їх логічним доповненням.

Наукова новизна та теоретичне значення дисертації.

У результаті проведеного дослідження сформульовано комплекс положень, які відображають новизну та поглиблюють існуючу доктрину цивільного процесуального права. Завдяки цим висновкам інститут забезпечення позову в цивільному судочинстві набуває більш чітких теоретичних і методологічних обрисів, а запропоновані наукові ідеї та пропозиції можуть стимулювати його подальше реформування та вдосконалення. Зокрема:

Вперше:

- після реформування цивільного процесуального закону, сформульовано цілісну концепцію забезпечення позову як процесуального інструменту цивільного судочинства, що покликана не тільки гарантувати виконувальність судових рішень, але й забезпечувати баланс інтересів позивача та відповідача. На підставі висновків про історичне становлення й сучасний розвиток заходів забезпечення позову виявлено їхню роль як превентивних засобів задля безперешкодного захисту прав у цивільному процесі;

- доведено, що забезпечення позову варто розглядати як превентивний засіб із диспозитивною та пропорційною природою, який слугує інструментом досягнення завдань цивільного судочинства. Переважна орієнтація на відповідача (а також можливість застосування до інших осіб) мотивована потребою захистити права позивача, не порушуючи надмірно при цьому й інтересів іншої сторони;

- запропоновано оновлений підхід до класифікації заходів забезпечення позову за їхньою процесуальною сутністю, з урахуванням майнових і немайнових інтересів, статусу учасників справи, строків дії,

механізмів реалізації та характеру правовідносин. Така систематизація дає змогу ефективніше оцінювати адекватність і своєчасність їх застосування;

- обґрунтовано специфіку цивільних процесуальних способів захисту прав і законних інтересів тих суб'єктів, щодо яких вжиті заходи: ідеться про скасування заходів забезпечення позову, заміну одного виду іншим, зустрічне забезпечення, оскарження відповідної ухвали суду, а також механізми компенсації шкоди, завданої безпідставними чи надмірними забезпечувальними заходами.

- сформовано авторські пропозиції щодо вдосконалення положень ЦПК України, які передбачають, зокрема: надання особам, інтересів яких стосуються заходи забезпечення позову, права на подання до суду клопотання про їх скасування, навіть якщо формально ці особи не беруть участі в справі; розширення зустрічного забезпечення на користь інших заінтересованих осіб, щодо яких були вжиті заходи забезпечення позову; перенесення норм про наслідки оскарження ухвали щодо заміни одного виду забезпечення на окрему статтю, присвячену саме процедурам заміни; запровадження чіткіших вимог до змісту ухвали про забезпечення позову; збільшення строків для подання позовів про відшкодування збитків, заподіяних заходами забезпечення, з метою зміцнення гарантій захисту прав.

Дістали подальшого розвитку такі положення:

- розгляд історичних етапів розвитку законодавства та доктринальних підходів до забезпечення позову. Виявлено закономірності зміни поглядів на допустимі межі застосування заходів обмежувального характеру в цивільному судочинстві, що зумовлює сучасне бачення їхньої сутності й призначення;

- завдання та функції інституту забезпечення позову у контексті його здатності запобігати діям, які можуть ускладнити чи унеможливити виконання судового рішення; сприяти реальному захисту прав сторін; стимулювати добросовісну поведінку. Ідеться, зокрема, про забезпечувальну, охоронну, попереджувальну, мотиваційну, відновлювально-компенсаторну й контрольну функції;

- визнання відшкодування збитків як одного з дієвих способів відновлення порушених прав осіб, що постраждали від необґрунтованих забезпечувальних заходів. Запропоновано із відповідним обґрунтуванням замінити термін «відшкодування збитків, завданих забезпеченням позову» формулюванням «відшкодування шкоди, завданої заходами забезпечення позову».

Удосконалено:

- практичні підходи до забезпечення своєчасного розгляду заяв про вжиття заходів забезпечення позову, зокрема у випадку, коли визначений суддя об'єктивно не може розглянути заяву (через хворобу чи відрадження). Пропонується механізм оперативного призначення іншого судді, щоб недопустити штучного затягування й порушення строків провадження;

- термінологічний і понятійний апарат ЦПК України стосовно клопотань про зустрічне забезпечення, включаючи пропозицію уніфікації терміна «заява про зустрічне забезпечення» і встановлення однакового

розміру судового збору за подання заяви про забезпечення позову та зустрічне забезпечення.

Такі наукові висновки і пропозиції дисертанта поглиблюють розуміння правового змісту й практичного призначення інституту забезпечення позову, сприяючи його пристосуванню до сучасних викликів цивільного судочинства.

Практичне значення результатів дисертації.

Одержані автором висновки, розроблені пропозиції та методичні рекомендації:

- можуть застосовуватися в законопроектній роботі під час доопрацювання Цивільного процесуального кодексу України в частині, що стосується порядку, підстав і наслідків застосування заходів забезпечення позову, процедури зустрічного забезпечення, механізмів оскарження ухвал суду тощо;

- здатні посилити правозастосовну практику суддів, адвокатів, державних і приватних виконавців, забезпечуючи більшу єдність і передбачуваність судових рішень у справах, де вживаються заходи забезпечення позову;

- мають потенціал для науково-дослідної сфери, оскільки можуть слугувати відправним пунктом для подальших досліджень інститутів цивільного процесуального права;

- сприятимуть модернізації навчального процесу, можуть бути використані в педагогічній діяльності в закладах вищої освіти, зокрема при розробці лекцій і методичних матеріалів із дисципліни «Цивільне процесуальне право України».

Головні результати, отримані особисто автором.

Рецензент засвідчує, що дисертація Кулібаби Олександра Олександровича містить результати власних наукових досліджень і не має ознак плагіату. Зокрема, було здійснено перевірку на наявність текстових запозичень (програма Strike plagiarism). У результаті встановлено, що ця дисертаційна робота відповідає вимогам п. 9 Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року №44, та містить необхідні посилання на першоджерела.

Кількість наукових публікацій.

Результати дисертаційного дослідження були апробовані шляхом публікації матеріалів у профільних наукових виданнях та виступів на науково-практичних заходах різного рівня. Автором опубліковано низку праць (4 наукові статті у вітчизняних і міжнародних (Web of Science) фахових виданнях, а також 5 тез доповідей на науково-практичних конференціях), що підтверджує належний рівень дослідницької діяльності та узгоджується з вимогами до здобуття наукового ступеня доктора філософії.

Зауваження і побажання до змісту дисертації.

Загалом дисертаційна робота засвідчує високий рівень наукового підходу й ґрунтовного дослідження. Разом з тим, з огляду на зміст та

отримані результати, можна сформулювати кілька зауважень та побажань щодо розвитку окремих аспектів теми:

- по-перше, заслуговує на детальніше висвітлення питання реалізації тих законодавчих змін, які автор пропонує до ЦПК України. Зокрема, цікавим могло б бути конкретніше обґрунтування того, як саме запропоновані норми вплинуть на правозастосовну практику, які передбачено запобіжні механізми проти можливих зловживань та наскільки ефективним буде контроль з боку судової системи у разі ухвалення таких змін;

- по-друге, для більш повного обґрунтування пропозицій щодо вдосконалення національного законодавства доцільно розширити порівняльно-правовий аналіз із залученням досвіду держав Європейського Союзу. Окрім посилань на окремі прецеденти чи законодавчі моделі, авторові варто було б зробити глибший огляд інституту забезпечення позову, що застосовується у відповідних зарубіжних правових системах, і пояснити можливості його «точкової» адаптації до українського правового поля.

Наведені зауваження жодним чином не применшують наукової цінності й практичного значення дослідження. Вони можуть стати своєрідним вектором для поглиблення та розширення окремих розділів, що дозволить у майбутньому посилити ефективність та дієвість авторських рекомендацій.

Відповідність дисертації спеціальності та профілю ради.

Дисертаційна робота Кулібаби Олександра Олександровича «Забезпечення позову в цивільному судочинстві України», яка подана до захисту у спеціалізовану вчену раду на здобуття ступеня доктора філософії з галузі знань (08) за спеціальністю (081), за своїм змістом, науковою новизною, теоретичним та практичним значенням, а також за рівнем оформлення відповідає вимогам наказу Міністерства освіти і науки України №40 від 12 січня 2017 року «Про затвердження вимог до оформлення дисертації» та Постанови Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року №44 Про затвердження Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії» (зі змінами), а також профілю спеціальності 081 – Право.

Рецензент:

доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри адміністративного
та інформаційного права Сумського національного
аграрного університету

«13» січня 2025 року

Іван КРАВЧЕНКО

